

## KERKDIENSTEN

<b>COMMUGNY – 11.00 uur</b> <b>Temple Saint-Christophe</b>
Zondag 20 november– Ds. ter Linden en Ds. Bouwen Officiële bevestiging in het ambt en intrede in de gemeente
Zondag 18 december – Salle de Fleuri, <u>1268 Begnins</u> –Kerstviering Koffie en Brocante vanaf 10 uur.
Zondag 25 december – Ds. Frans Bouwen - Kerstdienst
<i>Voor de dienst in Commugny kunt u rond half elf van de trein in Coppet gehaald worden(contact M. Bruning, Scriba).</i>
De diensten in 2017 zullen worden gehouden op: 15 januari, 12 februari, 12 maart, 17 april (Pasen), 14 mei, 4 juni (Pinksteren), 10 september, 15 oktober, 12 november, 25 december

### DE DERDE BRIEF VAN FRANS AAN DE NPG RONDOM HET LAC LÉMAN

Gemeente van Christus!

Toen ik mijn eerste week in september te midden van jullie mocht doorbrengen bemerkte ik hoe hartstochtelijk en geëngageerd ieder op zijn of haar eigen wijze deelneemt aan de gemeenschap die de NPG is. Met nog meer vreugde constateerde ik dat velen onder jullie met een zelfde hartstocht spraken over hun eigen achtergrond van geloof en leven. Van katholiek tot doopsgezind, van gereformeerd tot 'niets', het waaide vanuit alle kanten op en ging verschillende kanten heen. Hoe wonderbaar om te zien en te ervaren dat zovele invloeden op de wijzen van geloven en zoeken jullie hebben bepaald tot wie jullie thans bent geworden. Weest er dan wel van overtuigd en maakt het jullie eigen dat het allen menselijke invloeden zijn door mensen-handen en -hoofden en -harten gevormd. Sommige zijn ontwikkeld ten goede dwars door jullie eigen geschiedenissen met deze wereld heen, andere zijn verworpen ten kwade en hebben mensen zo vastgezet dat een ware kennismaking

met geloof hun bij voorbaat doet desoriënteren, zelfs doet afhaken van alles wat met geloven te maken zou kunnen hebben. Het is niet alleen onze tijd die dit soort ontwikkelingen toestaat, maar is het niet ook een permanente ontwikkeling die in jullie eigen binnenste een wending tot geloof ten goede of ten kwade toelaat? Dan is het meer dan zeer bevrijdend om te mogen verkondigen dat het geloof niet van ons als mensen komt maar aangeboden wordt door God om op zijn levensadem te komen. Als mensen ademen wij van de lucht, als kinderen van God mogen wij echter ademen van zijn Geest die ons het leven gaf en daarmee ook het geloof; want ook het geloof komt uit het leven en is met adem aan jullie gegeven. Door zijn Geest komen wij op adem in deze onrustige en onzekere wereld. Zijn Geest doet herinneren aan Christus Jezus ons in zijn geloof aan ons allen geschonken. Hij leefde als mens onder ons, hij ademde als wij doen, en hij beademde ons tot geloof in God die als Liefde zich aan ons en aan de gehele bewoonde wereld bekend maakte.

Niemand heeft ooit God gezien, maar vanuit zijn Geest en Liefde kunnen en mogen ook wij er zijn.

Maar, zullen sommige van jullie zeggen, wij hoeven niet na te denken over ons ademen, laat staan over de werking van God's Liefde tenzij wij daar in onze dagelijkse praktijk van leven wat mee kunnen. De concretisering van God's geloof in ons zal zich aan ons moeten bewijzen! Ik echter ben ervan overtuigd dat het geloof van God in de mens haaks staat op het geloof van de mens in God. Alleen door het geloof van God in de mens kan de mens - tastend en zoekend, twijfelend en aarzelend en telkenmale opnieuw - een geloof van de mens in God het licht doen zien. Dit gaat langs wegen en op wijzen in God's Naam die concreet uiting geven aan gerechtigheid, ontferming, bescherming, bevrijding, aan vrede, vriendschap, vertrouwen, aan trouw, barmhartigheid, geduld, aan gelijkheid, vergeving, verzoening, aan eenheid, genezing en troost. Zij worden als volle korenaren samengebundeld door God's Liefde, die terrein wint binnen de gemeenschap van mensen zoals ook die van jullie met elk op zich een

eigen en unieke levenservaring. En als zij geen terrein wint dan zal de mens, dan zullen wij allen, ons moeten afvragen of we werkelijk niet alleen met onze eigen dingen bezig zijn in plaats van met die komende van God en in Christus Jezus zichtbaar gemaakt; zij zijn in dierbare herinnering getoond en in de Geest van God doorgaand waar gemaakt en waar te maken. Dit is onze vrijheid en daar is onze vrede, ook in 2016, of we nu jong(er) zijn of oud(er). In die vrijheid staan wij als mens, jullie en ik, en met die vrede mogen we verder dan voor mensen denkbaar is.

Deze brief schrijf ik jullie op 7 oktober 2016 te Voorburg met in gedachte de beroemde uitspraak van Desiderius Erasmus (1466/7/9-1536), die we overigens op de Genèvekring gaan bespreken: 'Afstand scheidt enkel de lichamen, niet de geesten'.

Dat het jullie in alle opzichten goed mag gaan, en dat zij die het door wat dan ook moeilijk hebben mogen weten dat God's Liefde u vasthoudt hoe dan ook en waar dan ook!

Frans Bouwen

## **De Bijbelkringen**

De Genève-kring komt bij elkaar op maandag 21 november van 17-19.00 uur ten huize van Leonie en Albert van Daalen. We gaan aan de hand van Erasmus door op het thema van 'Genade van God'

De Kooger-kring komt bij elkaar op woensdag 23 november 2016 van 14-16.00 uur ten huize van Eline Westerhuis. De kring gaat door met het bespreken van het 'Onze Vader'

De Mystiek-kring ontmoet elkaar op donderdag 24 november 2016 van 10-12.00 uur ten huize van Barbara en Eef Vogelesang. Het boekje over de regels en gedachten van de Benedictijnen zal verder worden gelezen en becommentarieerd.

## **Interview DR. VISSER T'HOOFT - (Deel 2/2)**

Gesprek van Frans Bouwen met dr. W.A. Visser 't Hooft, erepresident van de Wereldraad van Kerken, op 24 juli 1984 bij hem thuis.

*Red. samenvatting deel 1/2 : Visser 't Hooft (geboren in 1900) beantwoordt vragen zoals "Hoe bent U in de oecumenische beweging terecht gekomen?". Dat begon met jongenskampen van de christelijke studentenvereniging. Van 1914 tot 1918 zaten zij in Nederland volkomen opgesloten. Direct al in 1918, hij was toen net 18 jaar, is een aantal van hen over de grens naar België getrokken. Dit was het begin van internationale contacten en het gevoel te behoren tot een wereldwijde beweging van jongeren die probeerden op een nieuwe wijze het christendom als internationale kracht en geestesbeweging aan te tonen. In 1924 werd hij naar Genève uitgenodigd om te werken voor jeugdwerk van de YMCA. En in 1984 zit hij er nog! Hij wordt algemeen secretaris van die Wereldfederatie van Christen Studenten, die zo'n beetje de stoottroep van de oecumenische beweging werd. Hij zat tot over z'n oren in de kerkstrijd in Duitsland, strijd tussen christendom en staatsideologie en communisme.*

Visser 't Hooft : Nu komt de Tweede Wereldoorlog. We hadden net voordat de Tweede Wereldoorlog begon besloten om een Wereldraad van Kerken op te richten. Dat betekende dus dat die twee bewegingen 'Life and Work' en 'Faith and Order' bij elkaar zouden komen en dat de kerken lid zouden worden van één grote beweging.

We hadden besloten in '37 en '38 in Utrecht de plannen uit te werken en in '38 werd ik uitgenodigd om algemeen secretaris hiervan te worden. Er was maar één bezwaar tegen - dat heb ik pas later gehoord -, typisch voor die tijd: ik was te jong! Dat is daarom zo

amusaant, omdat toch de nieuwe premier van Frankrijk 37 jaar was en dat vond niemand gek. Er was dus als het ware een verschuiving bezig. Vroeger waren er ook jongeren geweest, bijv. Pitt, een minister in Engeland, die was al in zijn twintiger jaren eerste minister.

Welnu, ik zat hier in Genève, ik moest iets voorbereiden, namelijk de definitieve opzet van de Wereldraad van Kerken, maar we konden in de oorlog onmogelijk samenkomen. Zodoende was ik eerst verschrikkelijk pessimistisch; ik dacht 'wellicht valt het hele zaakje in duigen in de oorlog', maar het wonderlijke is dat net het omgekeerde gebeurd is: de oorlog heeft een verdieping van de oecumenische gedachte gegeven. Ik weet niet wanneer er ooit hartstochtelijker voor elkaar gebeden is en wanneer er met meer interesse uitgekeken is naar informatie over elkaar dan in die oorlogstijd. In Zwitserland zaten we er middenin. Op wonderlijke wijze is Zwitserland echter buiten de oorlog gebleven. Op wonderlijke wijze, ja, omdat het voor Hitler een kleine kunst was geweest om dat Zwitserland te pakken te krijgen, al zou het hem wel wat gekost hebben.

Ik weet niet of je ooit wel eens goed de kaart van Genève hebt bekeken; de Duitsers zaten daar op de Salève, de Duitsers zaten daar in de Jura, de Duitsers zaten daar in het Rhônedal; allemaal op een paar kilometer van ons in Genève af. Het was voor ons een enorme kans om het stiekeme hart van de oecumene te worden en om uit te wisselen wat uitgewisseld moest worden, om de mensen met elkaar in contact te houden. Dat heeft ons dikwijls grote moeite gekost en grote risico's gebracht.

In die tijd had ik ook andere activiteiten, namelijk om 'de bevrijder van de Zwitserse weg' te zijn. Dat was bestemd voor de Nederlandse regering in Londen. Het betekende dat ik

koeriers leider was van Holland naar Genève en van hier via Spanje en Portugal naar Rome. Dat konden we in de oorlog best gebruiken en we hebben daar heel wat kunnen doen om de kerken met elkaar in contact te houden. Daarbij kwam ook nog het krijgsgevangenenwerk en het werk voor de vluchtelingen. We probeerden - maar jullie weten wellicht dat het niet allemaal gelukt is - om wat te doen voor de Joden, omdat we heel vroeg geweten hebben wat er in Auschwitz gebeurde. We probeerden aan de bel te trekken, maar in Amerika en Engeland is er maar heel weinig op gereageerd.

Eindelijk, in 1948, is het dan zo ver : We kunnen de eerste Assemblee van de Wereldraad van Kerken in Amsterdam houden. Het is juist door het élan, dat gekomen is door de oorlog, dat de eerste Assemblee goed verloopt. In 1945 hadden we een verzoeningsbijeenkomst in Stuttgart tussen de leiders van de Duitse kerken en de kerken van de geallieerde landen en dat heeft enorm geholpen om de goede sfeer die er in 1948 bij de eerste Assemblee heerste, voor te bereiden. Toen kwam er een periode van constante expansie in alle mogelijke richtingen. Dikwijls ging het te hard om de zaak bij te houden en te verwerken. Dit was een expansie van alle landen die opeens onafhankelijk werden. De kerken van die landen wilden in de Wereldraad komen. In 1948 was het niet gelukt om de Russische kerken en andere kerken die daaraan verbonden waren erbij te krijgen. In 1959 kwam opeens de hele orthodoxe beweging erbij. Op die wijze ontstond er een Wereldraad die in 1948 eigenlijk nog maar een Wereldraad 'in spe' was. Pas in de zestiger jaren werd de Wereldraad in werkelijkheid gebracht. Ik heb daar met veel plezier gewerkt en met uiterst goede collega's. Ik ben ervan overtuigd dat we ongelooflijk veel hulp van kerkleiders hebben gehad. Ik weet dat er heden ten dage enorm op

kerkleiders gescholden wordt. Het zijn allemaal bureaucraten en conservatieve kerels, maar ik kan een lijst van kerkleiders opnoemen die een enorm goede pioniershouding aangenomen hebben in de oecumenische beweging. Ik vind dat de mensen die zo op kerkleiders schelden, altijd enige kerkleiders hebben waar ze niet op schelden. Neem nou Karl Barth, die schold enorm op kerkleiders, maar ook hij maakte een uitzondering. Ik zeg liever : we hebben een constellatie gehad van kerkleiders die het mogelijk gemaakt hebben om die chaotische wereld van kerken bij elkaar te houden. Nu wordt op het ogenblik de Wereldraad hoofdelijk bekritiseerd. Ik weet niet of jullie het weten, maar in de Rotterdammer (= NRC / red.) stond een vuil stuk over de laatste bijeenkomst van het Centrale Comité van de Wereldraad (juli '84 / red.). De Wereldraad zou de lijn en de kluts kwijt zijn. Het is heel raar. Want juist de mensen die mij over het Centrale Comité zijn komen rapporteren vonden de 'meeting' van het Centrale comité dezer dagen een goede, rustige 'meeting', waar niet zoveel diepe kloven waren. En deze journalist vond dat de orthodoxie lastig was, maar toch een plaats moest hebben in de Wereldraad. Maar ja, ik ben juist blij. Waarom? omdat er een tijd was dat de orthodoxie er een beetje bijhing. Ze wilden niet zo graag werken, maar als zij een plaats in het Centrale Comité zouden hebben, dan betekende dat dat ze de zaak ernstig namen. Ik heb nog geen woord gezegd over de huidige situatie met het katholicisme. Dat is een enorme vraag! Ik wil alleen maar dit zeggen: We hebben het bezoek van de paus hier onlangs in Genève gehad en als je leest wat er officieel over zo'n bezoek gezegd wordt, dan is het allemaal een beetje in de 'hoera'-toon, want dat schijnt nu eenmaal de gewoonte te zijn tegenwoordig. In de media (de kranten, radio, televisie) is het als het

over de paus gaat allemaal wonderlijk en prachtig. Het feit is dat dit bezoek bij de Wereldraad helemaal niet prachtig was. We zouden een uur discussie met hem hebben. Dat is een beetje minder geworden. Die discussie is eigenlijk mislukt. Waarom? Omdat de paus niet gewend is aan discussie! Hij was gewoon 'embarrassed', verontwaardigd, hij durfde niet. Hij voelde zich niet thuis en eindelijk zei hij zelf, met zo'n lachje : 'Nu, ik hoop dat de heren professoren', en hij bedoelde ons, die met z'n twintigen om de tafel zaten, mensen van de staf enz., 'dat de heren professoren vinden dat ik voor het examen geslaagd ben.' Zo'n beetje iedereen lachte, maar het lag mij op mijn lippen om te zeggen: 'nee!'. De oecumene is niet zijn stijl en ook zijn denken gaat niet zozeer over de oecumenische dingen.

FB: Maar bij paus Paulus VI is zo'n discussie toch wèl anders geweest, dacht ik.

Visser 't Hooft : Nee, eigenlijk niet, toen is er ook geen échte discussie geweest. Hun stijl is een stijl die eenvoudig bij het pausschap hoort. Misschien dat hij een jaar of vijf geleden, toen Woytyla nog geen paus was, nog wel dialogiseerde. Kijk, als iemand bij de paus binnenkomt, is dat bestemd voor een audiëntie, niet voor discussie. Je komt om te horen wat de paus jou zeggen zal; dat is de oude stijl van de omgang met de soevereinen. Het is de paus die vaststelt waarover gesproken moet worden. Een voorbeeldje: Een kerkleider, waar ik mee samenwerkte, die naar een paus is toegegaan, was bisschop Dibelius uit Berlijn. Dibelius bracht een bezoek aan paus Pius XII. Dat was een geweldige sensatie. Alle kranten stonden er vol van. Men speculeerde over wat die twee met elkaar besproken zouden hebben. Kort daarop was ik met bisschop Dibelius in Australië. Ik zei: 'Bisschop, als u er niets op tegen heeft, zou het me natuurlijk interesseren wat u met de paus besproken heeft.' 'Och, waarom

niet?', zei hij. 'Ik kom daar binnen. Ik ben zo'n man van de oude stempel en wacht tot de paus begint te praten. De paus vroeg of ik het weer in Rome prettig vond. En ik zei: 'Ja, heerlijk weer hier in Rome.' Toen zei de paus: 'Bent u het met me eens dat het communisme de gevaarlijkste zaak is?' 'Ja, natuurlijk, dat ben ik helemaal met u eens.' Nou, en toen was het tijd om op te staan.'

Moeten jullie nagaan, nu hadden al die journalisten lange artikelen geschreven over wat die heren gezegd zouden hebben en wat hadden de heren gezegd? Niks. Hoe anders zou het met andere katholieken geweest zijn, zoals bijv. met kardinaal Bea, met wie ik veel te maken heb gehad, of met kardinaal Willebrands, die een goede vriend van mij is en met wie je zeer goede discussies kan hebben, of met kardinaal Suenens uit België. Ik zeg helemaal niet dat het een algemeen verschijnsel is, maar ik ben er in mijn hart wel van overtuigd dat de paus de oecumenische beweging ziet als een beweging naar de katholieken toe en dat, als de paus lang genoeg wacht, ze hem allemaal wel zullen erkennen. Naar mijn gevoel is dat een volkomen misvatting, want ik zie niet in dat één van de kerken in de Wereldraad enige zin heeft om alleen al bijv. de onfeilbaarheid van de paus te erkennen, of de algemene jurisdictie van de paus. Ik zie niet in dat de kerk van Engeland ooit eens zal zeggen dat de aartsbisschop van Canterbury naar Rome moet gaan om benoemd te worden. 'ça n'existe pas'. Daarom geloof ik dat we op het ogenblik - 't is wel bedroevend om te zeggen - openhartig moeten zijn en dat we het niet met elkaar eens moeten zijn, omdat er anders afschuwelijke misverstanden ontstaan. Nu mogen jullie weer vragen stellen.

MvdH: Hoe is uw interesse voor Rembrandts werk ontstaan?

Visser 't Hooft : Ik heb altijd van schilderijen gehouden. Ik heb, toen ik nog in Holland was, veel musea

bezocht en toen ik op reis ging ben ik ook veel naar musea gegaan. Ik heb me altijd al veel in Rembrandt geïnteresseerd. De eigenlijke reden waarom Rembrandt mij gepakt heeft, is dat ik bij hem de meest geloofwaardige presentatie van het evangelie vind. Zien jullie De Christus van Michelangelo in de Sixtijnse kapel voor je? Dat is net een Griekse atleet. Dat heeft toch niets met het evangelie te maken? Dan is het zo'n enorme opluchting als je daar in een museum rondwandelt en je hebt al die zoeterigheden gezien en die barokkigheden - barok betekent dat overdadige, nietwaar - en je komt dan Rembrandt tegen. Dan maak je de Christusfiguur zó in deze wereld mee. Maar toch zó - zoals je het ook in het evangelie leest - dat Hij volmacht heeft. Mensen vroegen mij wel eens over Rembrandt. Toen ben ik naar Rembrandt bibliografieën gaan zoeken. Ik heb ze gevonden en ik heb er een hele hoop gelezen. Ik heb geprobeerd uit te vinden of iemand een beetje begrepen heeft hoe het kon dat Rembrandt zo apart schilderde, wat zijn achtergrond was. Toen ik bemerkte dat niemand mij het goede antwoord kon geven, heb ik gedaan wat ik een paar keer ook elders gedaan heb. Toen dacht ik: Ik ga het zelf schrijven. Ik heb er ontzettend veel plezier in gehad. Er is één ding - al zeg ik het zelf - dat bij mij origineel is, nee twee dingen. Ik heb uitgemaakt dat het niet waar is dat hij mennoniet was. Hij is namelijk duidelijk hervormd geweest. Het andere is dat ik er achter heb proberen te komen wie zijn vrienden waren. Het leuke is dat een aantal van zijn vrienden dichters waren. Ik ben vervolgens die dichters gaan lezen. Het zijn niet zulke grote dichters. Naar mijn gevoel is er één echter heel goed. Heiman Dullaert. Naar mijn gevoel is dat één van de grootste Nederlandse dichters geweest. Een tijdlang heeft hij gewerkt op het atelier van Rembrandt. Een andere

met Rembrandt bevriende dichter heette Jeremias de Decker. Ik ben gaan uitzoeken wat voor kerels dat waren, o.a. aan de hand van wat ze hebben gedicht in een brief. Ik heb geprobeerd het milieu van Rembrandt een beetje te tekenen en dat heeft mij erg veel plezier gedaan. En tot mijn verwondering heeft de kring van de officiële kunsthistorici mijn werk relatief ernstig opgevat. Want meestal zeggen ze: Een vent die van buiten komt, een dominee, wat weet die daar nou van! Maar dit element van Rembrandts achtergrond is in de kunsttijdschriften au sérieux genomen. Ik heb toen wat lezingen met lichtbeelden over Rembrandt gehouden. Opeens kwam er een telefoontje van een dame die zei: 'Ik heb een aantal etsen van Rembrandt. Etsen die nog van mijn vader stammen. Ik heb zin er u een paar te geven.' 'Wel verdraaid', dacht ik. Aan de andere kant pas je een beetje op, want er zijn zo veel soorten. Ik kan het hier niet allemaal uitleggen. Je weet, etsen gaat met koperen platen. Rembrandt was geen echte koopman. Was hij dat wel geweest, dan had hij al die koperen platen weg gedaan, kapot geslagen. Die koperen platen zijn echter bewaard gebleven en zijn in Amsterdam gewoon verkocht. Andere mensen hebben daar weer afdrucken van gemaakt. Omdat deze mensen het vak niet zo goed kenden, zijn ze niet zo mooi als de afdrucken van Rembrandt zelf. Sommige van die etsen zijn niet slecht. Ik ben met de etsen die ik gekregen heb naar de directeur van het Rijksprentenkabinet te Amsterdam gegaan. Die zei: 'Nee, dat heeft Rembrandt niet zelf gedaan.' Het zijn vroege drukken. Hij dacht 18e eeuw. Het hangt erg van het papier af. Er zijn heel weinig Rembrandt-kenners die het gevoel (de 'touch') van het papier hebben gekregen. Welnu, een paar weken geleden zei dezelfde dame: 'zeg, ik heb er nog een paar. Wilt u er nog een paar hebben?' En ze kwam er met drie. Er

is er één bij waarvan ik overtuigd ben dat het geen echte Rembrandt is. Maar de anderen zouden echt kunnen zijn. Ik moet dus iemand zien te vinden die daar een oordeel over kan vellen.

(Terwijl de etsen van hand tot hand de kring doorgaan, wordt de laatste vraag gesteld.)

MvdH : Wat is het 'mooiste' dat u in uw leven meegemaakt of beleefd heeft?

Visser 't Hooft : Dat vind ik een beetje moeilijke vraag. Dat vind ik eigenlijk een onmogelijke vraag. 'Mooi' zou je eigenlijk in categorieën moeten verdelen. 'Mooi' in je privé-leven; 'mooi' in je professionele leven. Het hoogtepunt in het oecumenische leven is voor mij de jeugdconferentie van 1939 in Amsterdam. Daar waren we met jeugd van de hele wereld bijeen. We hadden een zeer goede vertegenwoordiging van Afrika en Azië. We wisten en voelden dat de wereld op springen stond. Het was ook drie weken voor de oorlog uitbrak.

Ik had kort daarvoor Dietrich Bonhoeffer ontmoet en goede inlichtingen gehad van zijn vrienden in het Duitse leger, die zeiden dat Hitler in september Polen zou aanvallen. Het was in die sfeer dat we toen bijeen waren en die diepe eenheid beleefden van mensen die uit elkaar geslagen zouden worden en waarvan er een aantal in de oorlog verdwenen zijn, sommige in concentratiekampen, anderen in gevangenissen. Ik vergeet nooit meer hoe we daar in de Koepelkerk in Amsterdam het 'A toi la Gloire' zongen. Ik heb het nooit meer zo gezongen als toen! Ik dacht dat het dak eraf zou barsten.

FB : Dr. Visser 't Hooft, namens onze groep wil ik u zeer hartelijk danken voor deze ontmoeting en dit gesprek; wij hopen in deze week, nu we met de groep hier zijn, verder te kunnen voortbouwen op wat u ons reeds ontsluit hebt van die toch wel boeiende oecumenische beweging.

*Ingezonden door Frans Bouwen*

## **Onze namen zijn Alex en Rachel**

Wij zijn Alex (26) & Rachel (25), in Nederland studeren, werken en wonen we in Den Haag. Voorheen hebben we allebei in Groningen een studie afgerond, waar we elkaar ontmoet hebben. Via zijn bachelor International Relations is Alex een vervolgmaster in Leiden gaan volgen. Na het behalen van mijn diploma Maatschappelijk Werk en Dienstverlening heb ik een half jaar in Nijmegen gestudeerd en ben vervolgens ook richting Den Haag gegaan. Afgelopen juni zijn wij in Saint-Julien-en-Genevois gaan wonen voor een half jaar, dus tot midden december. Alex loopt stage in Geneve bij een internationale organisatie die zich bezighoudt met conflict-bemiddeling en -resolution. Momenteel geef ik Engelse lessen aan vier Franse kinderen in Valleiry en ben ik parttime au-pair en Nederlands coach in een Nederlands gezin in Thonex. Wij zijn dus dagelijks te vinden in de bus, tram, trein of op onze vouwfietsen. Wat dat betreft, niet anders dan in Nederland. In het weekend proberen we in de natuur te zijn, en we bezoeken vaak een filmhuis. Daarnaast lezen we veel, het liefst in het park of een rustig café. Wanneer we terugkomen in Den Haag zal Alex zijn master af maken en kan ik hopelijk aan de slag als Maatschappelijk Werker. Onlangs zijn we met onze vriend Wiebe meegekomen naar een dienst waar dr Frans Bouwen voorging. Wij zijn allebei gedoopt als kind en wonen af en toe nog eens een dienst bij. Wij willen jullie bedanken voor de open en gastvrije ontvangst afgelopen keer, ook namens Alex. En misschien tot een volgende keer!

Rachel

## **Joannes van het Kruis, 1542- 1591 (Deel 2/2)**

*Red. samenvatting deel 1/2 : In 1563 trad hij in bij de Carmelieten. Het leven in het klooster was Joannes niet serieus genoeg. en hij stichtte in 1567 het eerste klooster der ongeschoeide Carmelieten. De bisschop was tegen de stichting en de stichting werd in het geheim voltrokken. Joannes van het Kruis werd voorgesteld als opstandeling tegen de bestaande verhoudingen. Gevangen en gemarteld werd in hem de mystieke dichter geboren. De gedichten van Joannes van het Kruis zijn niet gemakkelijk te begrijpen daar zij zich eerder richten tot God dan tot de mensen.*

Wie Joannes volgt bij zijn beklimming van de berg Carmel wordt gegrepen door de gedachte: deze monnik bezat nog een ziel, gelijk die bij de schepping door Gods adem in de mens werd gewekt, terwijl de moderne mens, die zich blind staart op zijn technische veroveringen nog slechts het rudiment van zulk een ziel bezit.

De ziel begint haar geheimzinnige tocht vanuit de diepte. Zij moet zich bevrijden uit de duisternis, die haar belet te zien, en die Joannes van het Kruis de naam geeft van een 'donkere nacht'. De nacht heeft in de mystieke gedichten van Joannes een belangrijke functie. Hij bedoelt hier de nacht, die de mens door zijn ondoordringbaarheid van angst doet beven en met centenaarslast op de ziel drukt. Het is altijd een bewijs van geestelijke diepgang als de mens aan de nacht ook een positieve betekenis weet toe te kennen. Nietzsche zei : 'De nacht is diep en dieper dan de dag vermoedt'. Als mystiek dichter van de nacht wist ook Joannes, dat in geen ander uur de mens zo sterk zijn gebondenheid met God beleeft als in het nachtelijk duister, wanneer de dingen der wereld tot zwijgen komen en de sterren beginnen te glanzen. Als de ziel aan het aardse blijft hangen, wordt zij vet, zoals

Joannes zich uitdrukt, en dit hindert haar bij de beklimming van de berg Carmel. Om deze onvermijdelijke terugslag te ontgaan moet een dergelijke neiging vernietigd worden. Daarom zendt God de ziel deze nacht der zinnen, waar zij doorheen moet. De eis der versterving is het symbool van de nacht der zinnen.

Bijna alle mystici leggen de nadruk op de noodzakelijkheid van ascese. De bevrijding van begeerten, de verzaking van de lagere regionen is absoluut noodzakelijk. Dit is de verborgen waarheid in zijn anders alleen angstaanjagende woestijn-vroomheid. Geen enkel dieper religieus leven zal het geheel buiten de ascese kunnen stellen, wil het niet in lethargie verzinken. Joannes van het Kruis droeg een dikke met punten bezette ijzeren ketting, die reeds zo diep in het vlees was gedrongen, dat dit er op verscheidene plaatsen overheen was gegroeid. Veel pijnlijker om te verduren is de nacht van de geest. Welke de ziel bij haar opwaartse tocht moet overwinnen. De nacht van de Geest betekent de onvruchtbaarheid van de ziel. Toen Joannes van het Kruis zich bij zijn opgang tot God noch door de nacht der zinnen, noch door de nacht van de geest liet tegenhouden, ontving hij het essentieelste inzicht dat de mens kan worden geschonken. Dit inzicht omschrijft hij met de woorden: de donkere nacht is tegelijk het helderste licht! Het inzicht dat de ziel door de duisternis van de nacht en slechts daardoor haar licht ontvangt, is het eerste hoogtepunt, dat Joannes van het Kruis in zijn mystiek heiligen-leven heeft bereikt. Slechts die ziel, die zich niet meer tegen de duisternis verzet, doch haar geheel aanvaardt, zal het grote Licht zien. Nacht is licht. Dit is het beslissende en tegelijk glorieuze inzicht, dat Joannes van het Kruis in de donkere maanden van zijn gevangenschap te Toledo werd gegeven. De ziel moet zich wapenen met het geloof en zo haar weg omhoog banen. De beklimming van de berg Carmel



voltrekt zich bovenal door het geloof. Het is steeds weer verrassend, hoe deze Christen in tegenstelling tot zijn landgenoten over rozenkrans en bedevaarten spreekt. Als trouw zoon van de Katholieke Kerk keurt hij die niet af, doch geeft hun de hun toekomende ondergeschikte plaats en dringt aan op hun juiste toepassing.

Verwant aan Joannes' beschouwingen over het geloof, is zijn superieure houding tegenover visioenen. Joannes heeft alle visioenen, openbaringen en bovennatuurlijke ervaringen slechts beschouwd als 'geestelijke zonestofjes', die minder waarde bezitten, dan de geringste acte van deemoed. Ook zonder deze bovennatuurlijke genadegaven kan de ziel haar doel bereiken. Joannes van het Kruis verlangde volstrekt niet naar visioenen, eerder achtte hij ze een bezoeking. Joannes van het Kruis was een zo groot extaticus, dat hij bijna dagelijks in een toestand van vervoering geraakte. Geloof en visioen zijn het teken, dat de ziel op haar pelgrims-tocht uit de toestand der reiniging naar de tweede toestand, die der verlichting is overgegaan. De veelvuldige aanwijzingen, die Joannes van het Kruis haar voordien op de weg naar God heeft meegegeven, mogen nooit anders dan als richtsnoer, nimmer als voorschrift worden opgevat.

Er bestaat een principieel verschil tussen Joannes van het Kruis en de indische yogis. De hervormer der Orde van de Carmelieten kent geen mystieke techniek. Voor hem is de verhouding tussen de ziel en God het subtielste wat bestaat, niet iets dat men hoogstens als dichter kan bezingen, maar waarvoor men geen regels kan geven. Bovenal is het Joannes duidelijk, dat ondanks alle inspanning, die de ziel zich bij de bestijging van de berg Carmel getroost, ze toch niet alleen uit eigen kracht haar doel bereikt. Alle opwaarts strevende liefde kan nimmer verder komen dan de bovenste trede van de hemelladder. Niet alleen verlangt de ziel naar God, maar God

verlangt ook naar haar. Er bestaat eveneens een neerdalende liefde Gods, die in het middel-punt van het Evangelie staat en die de opwaarts stijgende liefde der ziel ontmoet. Er is sprake van een mystieke liefde die gelijkt op een 'prachtig helrood gewaad, dat niet slechts aan het witte gewaad des geloofs en het groene der hoop, doch ook aan alle andere deugden, bevalligheid, schoonheid en frisheid geeft; zonder de liefde is geen enkele deugd Gode welgevallig'. Joannes van het Kruis bezat het inzicht, dat men God slechts kan bereiken 'langs de weg der liefde'. De volmaaktheid ener ziel blijkt uit haar vermogen tot liefhebben. Volgens Joannes van het Kruis moet 'de wil liefde drinken' en slechts dit 'goddelijk drinken' brengt de ziel nader tot God.

Het hoogtepunt der overstelpende belevingen bij de bestijging van de berg Carmel is de eenwording of vereniging, de derde fase, die door Joannes van het Kruis aldus wordt beschreven: 'Het is een eigenschap der liefde, dat ze streeft naar vereniging en verbinding, naar gelijkenis en gelijkvormigheid met de geliefde'. 'Alleen de liefde maakt de ziel tot een eenheid en verenigt haar met God'. Als namelijk de liefdes-vereniging is voltrokken, grift de gestalte van de Minnaar zich zo diep en levendig in de ziel, dat men kan zeggen: de Minnaar leeft in de minnende en de minnende in de Minnaar. Wat Joannes van het Kruis met zijn beschouwingen over de vereniging tracht te verduidelijken, is een onverklaarbaar gebeuren. Het kan met niets worden vergeleken. 'Hij voelt duidelijk de ontoereikendheid der taal'. Ontegenzeggelijk is Joannes van het Kruis een der grootste vertegenwoordigers van de mystieke theologie en heeft hij alle recht op de titel 'doctor es mysticus'.

Joannes van het Kruis was een berustend mens, die anders altijd bereid was om te lijden, begreep dat het hem zijn leven zou kosten als hij langer in zijn kerker te Toledo verbleef.

Hij zocht naar een kans om zich te bevrijden. Langs aaneen-geknoopte repen van zijn deken liet hij zich in een nacht zonder maanlicht omlaag in de tuin zakken, klom met zijn laatste krachten over enige muren en klopte in geheel uitgeputte toestand aan de deur van een nonnenklooster, waar hij tot de ontdane poort-wachtster zei : 'dochtertje, ik ben Joannes van het Kruis en ben vannacht uit de gevangenis gevlucht, ga het de Moeder-Overste zeggen'.

De orde van de Carmel werd intussen in twee provincies gescheiden. Joannes van het Kruis was nog niet voor alle onaangenaamheden gevrijwaard. Zij begonnen na de dood van Teresia, met dit verschil, dat de vijandigheid ditmaal uitging van de aanhangers der nieuwe richting. Joannes van het Kruis was niet de man om zwijgend toe te zien hoe men een richting insloeg, die hij onverenigbaar achtte met de grondbeginselen der hervorming. Het kwam zover, dat de heilige werd afgezet. Er werden allerlei geruchten uitgestrooid en men beschuldigde Joannes van ongeoor-loofde omgang met nonnen. Joannes van het Kruis trok zich terug in de dorre vlakke van Pernuela en ontving tenslotte bevel om zich als missionaris naar Mexico te begeven. Hij werd hierin verhinderd door een voeteuvel. Hij ging naar Ubeda zijn eigen keuze, omdat de prior aldaar hem vijandig gezind was. De prior kwelde hem op de meest schandelijke wijze en onthield hem in zijn ziekte onbarmhartig alle verpleging. Het lichaam van Joannes van het Kruis was overdekt met zweren, maar zijn bedlakens werden niet verwisseld. De jammerlijke aanblik van Joannes van het Kruis in zijn laatste ziekte herinnert aan de figuur van Job. Na een lijdensperiode van meer dan twee maanden mocht Joannes, nog geen vijftig jaar oud, ingaan tot de eeuwige heerlijkheid en

ervaren wat God heeft toegedacht aan hen die Hem liefhebben.

Nauwelijks had Joannes van het Kruis zijn ogen voor altijd gesloten of er begon een strijd om zijn stoffelijk overschot. De strijd eindigde met een smakeloze verminking van het lijk. Tegenwoordig weet niemand meer zijn graf te vinden. De dichter der mystiek is ongetwijfeld een der grootste heiligen die de Kerk heeft voortgebracht. Maar juist van deze grote heilige is het woord afkomstig: 'Neem nimmer een mens, hoe heilig hij ook mag zijn, tot voorbeeld voor uw handelingen, want de vijand zal niet nalaten u zijn onvolmaaktheden te tonen. Indien ge echter Jezus Christus navolgt, die de allerhoogste Volmaaktheid en Heiligheid is, zult ge nooit kunnen dwalen.

De werken van Joannes van het Kruis zijn: De bestijging van de berg Carmel, Donkere nacht van de ziel, Levende liefdesvlam, Geestelijk hooglied, Gedichten.

Na zijn dood werd Joannes van het Kruis in 1675 zalig verklaard en in 1726 volgde zijn heilig-verklaring. Paus Pius XI verhief hem in 1926 tot kerkleeraar. Zijn feestdag wordt gevierd op 14 december. Zijn belangrijkste gedicht is 'Het geestelijk Hooglied'. Hierin vergelijkt hij de Heer met een hert. Hij zegt door dit hert te zijn verwond (de genade van God is zo groot dat het hem als mens verwondt in de ziel) en hij zwerft rond op zoek naar het hert dat van hem is weggevlucht. Hij vraagt aan de herders en aan de bloemen om het hem te komen vertellen als ze hem zien. Op het einde vindt er een vereniging plaats tussen de ziel (Joannes) en het hert (de Heer).

Paus Johannes Paulus II promoveerde in 1948 op een proefschrift over Joannes van het Kruis.

Geert van Mesdag

## **Shimon Peres**

Shimon Peres is op 28 september overleden, 93 jaar oud. In 1945 trouwt hij met Sonya Gelman, zij krijgen drie kinderen. Shimon Peres heeft lange tijd deel uitgemaakt van de regering. Hij zat in twaalf kabinetten en was tweemaal premier. Hij zat 48 jaar in de kneset.

Yasser Arafat, Yitzhak Rabin en Shimon Peres hebben zich enorm ingespannen voor de vrede tussen de Palestijnen en Israël. De inspanningen resulteerden in een in Oslo gesloten overeenkomst over een beperkte autonomie voor de Palestijnen en het voornemen het conflict tussen Israël en de Palestijnen binnen vijf jaar op te lossen. De drie ontvingen in 1994 de Nobel prijs voor de vrede. Bij de uitreiking van de prijs sprak Shimon Peres onder meer: "Wetenschap moet je je eigen maken. Zij kan niet worden veroverd. Een leger dat kennis kan bezetten moet nog worden opgebouwd. En dat is de reden waarom bezettingslegers iets uit het verleden zijn. Zelfs voor defensieve doeleinden kan een land zich niet meer uitsluitend op zijn leger verlaten. Territoriale grenzen zijn geen obstakel voor ballistische raketten en geen enkel wapen kan iemand tegen een atoomwapen beschermen. Dus moet de strijd om te overleven heden ten dage evenzeer zijn gebaseerd op politieke wijsheid en morele visie als op militaire macht. Een Joodse extremist vermoordde Israëls premier Yitzhak Rabin in 1995. Mede daardoor kwam ervan de uitvoering van de Oslo accoorden weinig terecht. Shimon Peres bleef vechten voor vrede en beëindiging van het conflict Israël - Palestijnen. Jammer genoeg heeft hij het niet bereikt.

Bij de tijdens zijn uitvaart gehouden toespraken stond steeds de grote interesse in de ander en het geloof van Peres in vrede centraal. Obama noemde de aanwezigheid van Abbas bij de uitvaart een herinnering aan onafgemaakte vredeszaken. Hij riep de volgende Israëliëse generatie op om het werk dat Peres met Rabin en Arrafat tot stand gebracht heeft en dat voortgang diende te krijgen, voort te zetten. Zijn zoon vroeg eens aan zijn vader wat hij op zijn grafsteen geschreven wilde hebben. Het antwoord van de 93 jarige Peres luidde: 'Hij is te jong gestorven'. Wij mogen Shimon Peres danken wat hij voorde vrede deed, en hopen en bidden dat de vrede tussen Israël en de Palestijnen komt.

Geert van Mesdag

## **Waarom zouden we 500 jaar reformatie herdenken?**

Wat hebben Nederlanders nog met Calvijn en Luther? Calvinistisch is vaak een scheldwoord: het staat voor zuinig, bekrompen, streng en humorloos. Voor Luther hebben we als Protestantse Kerk al onze excuses aangeboden. Zijn tirades tegen de Joden zijn onverdraaglijk.

Volgend jaar vieren we in Europa 500 jaar Reformatie. Wat? Ja, 500 jaar geleden was het dat Luther in Wittenberg 95 stellingen op de deur van de slotkerk zou hebben gespijkerd. Dat gebeurde op 31 oktober. In die stellingen klaagt hij de wantoestanden in de kerk aan en roept op tot reformatie. Het leidt uiteindelijk tot het ontstaan van het protestantisme. Wat Luther was in Duitsland, werd Calvijn in Frankrijk en Genève. Je kunt je natuurlijk afvragen wat er nú precies te vieren valt. En of mensen in en al helemaal buiten de kerk er geïnteresseerd in zijn. Zelf ben ik nogal dol op geschiedenis en de verhalen over de reformatie. Op het ogenblik herlees ik het oude boek van mevrouw Bosboom-Toussaint, 'Het huis Lauernesse'. Een historische roman over de Reformatie in Nederland. Maar de meeste mensen kennen het boek niet, en als ze het opslaan, leggen ze het denk ik meteen weer weg. Beleggen, ouderwets, lange trage zinnen.

Wat dat betreft hebben de Tsjechen het makkelijker: hun reformator Jan Hus is nog steeds een nationale held. Dat kun je van Luther en Calvijn in Nederland niet echt zeggen. Waarom dan toch aandacht voor 500 jaar reformatie?

### **Bereid tot vernieuwing**

Ik denk, dat dat alleen kan, als we laten zien dat de kerk 'semper reformanda' is: altijd bezig met hervorming, altijd bereid om te veranderen en te vernieuwen. Niet omdat vernieuwen altijd beter is, zeker niet, maar omdat het goede nieuws van het Evangelie ons altijd weer uitnodigt tot groei, tot een vernieuwd en bevrijd leven. Het verleden kan ons dáártoe inspireren.

De verhalen van vroeger kunnen ons uitdagen: wat zouden vandaag de dag 95 stellingen kunnen zijn? Waar gaan die over? Wat klagen we aan? Onrecht in de wereld, uiteraard. Maar kijken we ook in de spiegel? Wat leren we van de geschiedenis en wat zijn we verleerd? Hebben we eigenlijk wel een eerlijk beeld van Calvijn en wat 'calvinistisch' is? De Reformatie was een beweging 'back to the basics'. Kerk 2025 nodigt ons daartoe opnieuw uit. Kunnen we dat handen en voeten geven in de plaatselijke gemeente?

Bij de herdenking van de Reformatie is het volstrekt ongepast om alleen naar onze eigen 'protestantse identiteit' te kijken. Onze tijd vraagt om verbindingen, binnen het protestantisme, maar zéker ook richting de Rooms Katholieke kerk. Dat gaat niet vanzelf. Ik zie de Protestantse Kerk in Nederland als een kerk die uitnodigend is naar alle kanten, gericht op samenwerking, om – de verschillen overstijgend – samen op zoek te gaan naar wat God nú van de kerk vraagt. Dat is Reformatie met toekomstperspectief. Dat is ook missionair van betekenis: een kerk die grenzen overstijgt en verbindingen zoekt met anderen, vanuit een krachtige basis en met open vizier.

ds. Nynke Dijkstra, stafmedewerker Missionair Werk

*Bron: [www.protestantsekerk.nl/actueel](http://www.protestantsekerk.nl/actueel), bericht d.d. 26 september 2016.*

*Ingezonden door Koos van der Maas*

### **Diaconie November - Lalgadh Hospital Nepal**

Deze maand collecteren we weer voor Dr. Graeme en Meena Clugston, leden van de Schotse kerk in Genève. Het halve jaar werken zij in Nepal in een ziekenhuis voor leprapatienten, hij als arts en zij als verpleegster. U weet misschien dat lepra een bacterie is die de huid en de zenuwen aantast. Het wordt ook wel de „decease of poverty” genoemd. Lepra is besmettelijk omdat het wordt doorgegeven door de lucht, dus door hoesten en niezen. De meeste mensen in de westerse wereld zullen de ziekte niet krijgen omdat hun lichaam de bacterie dood. Kun je lepra genezen? Ja! Met de juiste medicijnen, maar de behandeling duurt lang, tussen de 6 maanden en twee jaar. Hoeveel mensen hebben lepra? De WHO denkt dat er tussen de 2 en 3 miljoen mensen aan lepra lijden. Een complicerende factor in de behandeling van lepra is het stigma dat op lepra rust. In heel veel culturen werd en wordt lepra gezien als een straf van God of een straf van goden, het gevolg van fouten in een vorig leven, of het gevolg van een losbandig leven nu. Dit stigma en de angst voor besmetting heeft er toe geleid dat leprapatienten vaak nog worden verstoten uit hun gemeenschap.

Heel belangrijk is goede voorlichting en goede medicijnen. Dr. Clugston heeft geld nodig voor medicijnen, maar ook voor operaties. Een heleboel mensen hebben blijvende verminkingen en moeten iedere keer weer geopereerd worden. Met deze collecte hopen we ons steentje bij te kunnen dragen.

Frances Sandberg

## Mededelingen

Weet U wat er de komende dienst op 20 november gebeurt en waarom ? De Kerkenraad heeft hierover geïnformeerd op p3 van het vorige nummer van Kontakt.

Wilt U de preken van Ds Frans Bouwen nog eens nalezen? Dat kan, ze zijn beschikbaar op de website [www.ned-pg.ch](http://www.ned-pg.ch), onder 'Lezen en kijken' en 'Preken'.

Overleden:

Mevrouw Johanna Maria Cornelia van Gulik-Findhammer, 27 oktober 2016, op de leeftijd van 94 jaar

Adres : Fam Lichtsteiner, 6 Ch de la Faucille, 1291 Commugny

Mevrouw Mireille Dudok de Wit – de Rham, 30 oktober 2016, op de leeftijd van 90 jaar

Adres : Fam Dudok de Wit, Ch de la Séchaude 2, 1073 Savigny

## BIJBELLEESROOSTER NOVEMBER



<https://www.bijbelgenootschap.nl/wp-content/uploads/2015/12/Bijbelrooster-2016-LR.pdf>

1 november	Genesis 41:37-52	Allerheiligen	16 november	Genesis 47:13-27	Handel-wijze
2 november	Psalm 40	Gered van de dood	17 november	Genesis 47:28-48:7	Dubbele zegen
3 november	Genesis 41:53-42:17	Ontmoeting	18 november	Genesis 48:8-22	Kruiselings
4 november	Genesis 42:18-38	Bewijs gevraagd	19 november	Psalm 46	Een vaste burcht
5 november	Genesis 43:1-25	Onverwachte wending	20 november	Lucas 21:5-19	Let op
6 november	Genesis 43:26-44:13	Bekerfinale	21 november	Lucas 21:20-28	En toch komt het goed
7 november	Genesis 44:14-34	Door het stof	22 november	Lucas 21:29-38	Laat je (niet) verrassen
8 november	Genesis 45:1-20	Herenigd	23 november	Genesis 49:1-13	Schijnwerper op Juda
9 november	Genesis 45:21-46:7(27)	Naar Egypte	24 november	Genesis 49:14-28	Zegen op zegen
10 november	Lucas 20:1-8	Geen antwoord	25 november	Genesis 49:29-50:14	Uitvaartregeling
11 november	Lucas 20:9-19	Toch een antwoord	26 november	Genesis 50:15-26	Open einde
12 november	Lucas 20:20-26	De mond gesnoerd	27 november	Romeinen 12:1-8	Gaaf!
13 november	Lucas 20:27-40	Geen God van doden, maar van levenden.	28 november	Romeinen 12:9-21	Wees een medemens
14 november	Lucas 20:41-21:4	Schijn en werkelijkheid	29 november	Romeinen 13:1-7	Goed burgerschap
15 november	Genesis 46:28-47:12	Gosers	30 november	Romeinen 13:8-14	God liefhebben laat je zien door naastenliefde